

ΛΟΓΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

Κατέδειξα, ἐν ταῖς δυσὶν ἰδίᾳ τελευταίαις ἡμῶν συνεντεύξεσι, τὰς φυσικὰς καὶ ἠθικὰς δυνάμεις τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, οἷος ἐξειλίχθη ἐν τρισχιλιετῇ ἱστορικῇ δράσει, τὴν παγκόσμιον αὐτοῦ ὑπεροχὴν καὶ ἐπιρροήν. Ἐπιτρέψατέ μοι νῦν νὰ σᾶς εἰπῶ τὰ προσήκοντα περὶ τῆς σημερινῆς αὐτοῦ καταστάσεως καὶ σημασίας. Ἐξακολουθεῖ καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην οὔσα ἡ αὐτὴ ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν δράσις; Ἡ μὴ παρῆλθε πλέον καὶ ὑπεχώρησε πρὸ τῆς ἄρτι ἐκδηλωθείσης φυσικῆς καὶ ἠθικῆς δυνάμεως λαῶν, ἀνταγωνιζομένων, ὑπερτερούντων δ' ἡμᾶς ὑπὸ τινὰς ἐπόψεις; Τὸ ἀντικείμενον τῆς σημερινῆς ὀμιλίας μου εἶνε λεπτόν, ὅσον καὶ δυσχερές. Καὶ διὰ τοῦτο ἐπικαλοῦμαι τὴν ὑμετέραν προσοχὴν. Καθῆκον ἔχομεν πάντες νὰ κατανοήσωμεν ἑαυτούς, τὰ πλεονεκτήματα ἡμῶν ἢ τὰ μειονεκτήματα, τὴν γενναιότητα ἢ τὴν ἀδράνειαν· νὰ νοήσωμεν τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἀπορρέουσαν, νὰ φωτισθῶμεν. Μόνον οὕτω σκεπτόμενοι καὶ πολιτευόμενοι, οἷτε τῆς ἐλευθέρας καὶ τῆς ἀλυτρώτου πατρίδος Ἑλληνες, θέλομεν δυνηθῆν ν' ἀντιπαρέλθωμεν πρὸ τῶν προσκομμάτων ἀνελλίπεις καὶ σῶοι, νὰ συνεχίσωμεν δ' αὖθις εὐοίωνοι καὶ εὐέλπιδες τὴν μακρὰν ἡμῶν ἱστορικὴν σταδιοδρομίαν, φωτιζόμενοι καὶ φωτίζοντες. Ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐργασίᾳ κεῖται τὸ ἐθνικὸν πρόγραμμα, ὁ ἀγὼν, ἀλλὰ καὶ ἡ νίκη καὶ ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐργασίας.

Ἦκουσα τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν, πρό τε τῆς συμφορᾶς καὶ μετ' αὐτήν, πλέον δ' ἢ ἅπαξ καὶ συνεζήτησα περὶ τούτου καὶ ἤρिसα, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ δύναμις φαίνεται ὑποχωροῦσα—ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος. Ἡ ὑπέροχος ἐκείνη ἐνέργεια, ἣν ἐπεδείξατο, ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος, ἣτις προῦκάλεσε τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν ἐκπληξιν τῶν τε φίλων καὶ τῶν πολεμίων, οὐδαμοῦ ἐκδηλοῦται ἐν τε τῷ ἐσωτερικῷ ἐλευθέρῳ βίῳ τῆς αὐτονόμου Ἑλλάδος, ὡς καὶ ἐν τῷ τῆς ἀλυτρώτου, ἢ τῷ τῶν ἀπανταχοῦ ἑλληνικῶν Κοινοτήτων. Οἴχεται ὁ Ἑλληνισμός! ἐπιφωνοῦσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς σκεπτικῶν. Πᾶσα ἀπόπειρα ἀνακαινίσεως εἶνε ματαία, μαρτυροῦσα ἴσως πίστιν καὶ μεγαλοφροσύνην, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀσφαλῆ μελέτην καὶ ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων.

Ἰδίᾳ ὁ κάματος οὗτος τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας ἐξεδηλώθη κατὰ τὴν τελευταίαν τεσσαρακονταετίαν, κατόπιν ἐπανειλημμένων ἀτυχημάτων καὶ ἀπογοητεύσεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀπὸ τῆς περιόδου ταύτης νέοι ἱστορικοὶ παράγοντες ἐνεφανίσθησαν ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, ἐφ' ἧς μονονουχὶ ἐπρωταγωνίστει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὁ ἑλληνικὸς κόσμος, ἠθικῶς τε καὶ πνευματικῶς ἰσχυροί, ἀτίθασοι, ἐπίμονοι ἐν τῇ διεκδικήσει καὶ τῇ πραγματώσει τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν προγράμματος, ἐπιζητοῦντες τὴν διὰ παντὸς μέσου, θεμιτοῦ τε καὶ ἀθεμίτου, ἐξόντωσιν ἡμῶν, ἀμφισβητοῦντες τοῦ τέως πρωταγωνιστοῦτος Ἑλληνισμοῦ τὸ κράτος καὶ τὸ κῦρος.

Σᾶς διαβεβαιῶ ὅτι ἐν συνειδήσει καὶ ἄνευ προκαταλήψεως θὰ εἶπω τὴν ἀλήθειαν, ὅσον αὕτη καὶ ἂν εἶνε πικρά. Κρίσις τις ἐπῆλθεν ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ ὀργανισμοῦ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν πραγμάτων· ἀλλοίωσις ἐν Ἀθήναις, ἐν Κωνσταντινουπόλει, πολλαχοῦ

τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, ἐξαιρουμένης τῆς μεγαλωνύμου Κρήτης. Καὶ ἡ κρίσις αὕτη καὶ ἡ ἀλλοίωσις κατὰ τοσοῦτον ἐκδηλοῦνται σοβαρώτεροι, καθ' ὅσον δὲν ἔχομεν πλήρη αὐτῶν ἔννοιαν καὶ ἀντίληψιν. Ἀπωλέσαμεν τὴν ὀξυδέρκειαν καὶ τὴν κρίσιν, ἣτις εἶνε ἀναγκαιοτάτη εἰς τε τὰ ἄτομα καὶ τὰ ἔθνη πρὸς κανανόησιν τῆς ἑαυτῶν καταστάσεως· πελαγοδρομοῦμεν ἄνευ πυξίδος. Τοιαύτη εἶνε ἡ θέσις ἡμῶν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην. Ἡ δὲ συμφορὰ δὲν φαίνεται συνετίσασα ἡμᾶς. Ἐξακολουθοῦμεν τὴν αὐτὴν ἀδιαφορίαν. Τῶν οἰκιῶν ἡμῶν ἐμπιπραμένων, ἄδοιμεν, ὀρχοῦμεθα καὶ ἀσχημονοῦμεν. Ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐνεφανίζετο ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς ἰσχυρὸς, εὐσταλής, πλήρης δράσεως παράγων. Ἐξεπροσώπει ἐν τῇ δυσμικῇ καὶ τῇ κεντρῷᾳ Εὐρώπῃ τὴν ιδέαν τοῦ μέλλοντος, τὴν δύναμιν, ἣτις ἐπέπρωτο νὰ φωτίσῃ καὶ νὰ ἐκπολιτίσῃ, νὰ ἐξημερώσῃ καὶ νὰ ἐξανθρωπίσῃ τοὺς μετ' αὐτῆς συμβιοῦντας ἑτεροφύλους λαοὺς τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Τοῦτο ἔπραττεν ἤδη ἀπὸ αἰῶνων· ἐφαίνετο δ' ἐγγίζουσα πρὸς τὸ τέρμα τῶν ἀγῶνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἢ ἐκπολιτιστικῆ αὐτοῦ ἐνέργεια καὶ ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν λαῶν τούτων. Ἐπετυγχάνετο τοῦτο διὰ τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τοῦ Σχολείου, διὰ παντὸς μέσου, δι' οὗ ἐξεδηλοῦτο, παρὰ τὴν ἔθνικὴν αὐτοῦ καὶ πολιτικὴν ἐξάντλησιν καὶ ἀφάνειαν, ἡ ἀκάθεκτος δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Δὲν ἦτο ἀβάσιμος ἡ ἀντίληψις καὶ ἡ προσδοκία αὕτη τῶν ξένων· τὰ πράγματα κατεδείκνυον τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὁμοτύχων τῆς περιωνύμου Χερσονήσου. Καθ' ὅσον προέβαιεν, ἀνίατος πιστουμένη, ἡ νόσος τοῦ ἐν τῷ Βοσπόρῳ ἀσθενοῦς, ἀνεμένετο αὐθις ἐπὶ τὴν διαδοχὴν ὁ Ἑλληνισμὸς μετὰ τὴν φωτεινὴν αὐτοῦ ιδέαν καὶ τὴν ὑπέροχον ἱστορικὴν προσωπικότητα, νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν προτέραν, τὴν διακοπεῖσαν

ἐργασίαν, ἣτις τοσοῦτον τραγικῶς, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον ἐνδόξως, πρὸ αἰώνων εἶχεν ὑποχώρησιν κατὰ τὴν ἀποφράδα ἡμέραν τῆς 29 Μαΐου 1453.

Μὲ τὰ ὄνειρα ταῦτα, μὲ τὰς ὑπερφυεῖς περὶ τοῦ μέλλοντος ὀπτασίας, ἐβαυκαλᾶτο ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἰδίᾳ ἀφ' οὗ χρόνου τμημα αὐτῆς καθίστατο ἐλεύθερον καὶ αὐτόνομον, κατόπιν τεραστίων, τὸν θαυμασμὸν προκαλεσάντων ἀγώνων. Παλαιοὶ χρησιμοὶ περὶ παλιγγενεσίας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, περὶ τοῦ νέου Κωνσταντίνου, διαδόχου τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου, ὃν ἀπὸ τοσοῦτων αἰώνων θρηνεῖ ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ, τοῦ προωρισμένου αὐτοκράτορος, ἐνίσχουσαν τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν καὶ παρεμύθουσαν αὐτὴν ἐπὶ πάσῃ συμφορᾷ καὶ ἐπὶ παντὶ ἐκάστοτε ἀτυχήματι τοῦ γένους. Ἄνεμένετο ὁ παράκλητος ἀπὸ δεκαετηρίδος εἰς δεκαετηρίδα, ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Ὑπῆρχον οἱ φανατικοί, οἱ ἐμπνευσμένοι, οἵτινες καὶ ὠρίζον τὸν χρόνον τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ, ὄνειροκρίται καὶ ὄνειροπόλοι τῶν ἐθνικῶν ὀνειρῶν. Τὸ πλῆθος δὲν κρίνει· πιστεύει μόνον· ἡ δὲ πίστις αὕτη εἶνε πολυλάκις λογικωτέρα τῶν κρίσεων καὶ τῶν συμπερασμάτων τῶν σοφῶν. Ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ἐπίστευεν ἀπὸ αἰώνων εἰς τὴν ἑαυτοῦ παλιγγενεσίαν ὑπὸ τὸν νέον Κωνσταντῖνον. Προφητικοὶ χρησιμοὶ, ἀπαύγασμα τῆς ἐθνικῆς πίστεως καὶ συνειδήσεως, παρώτρυνον αὐτὸν εἰς τὴν ἐμμονὴν πρὸς τὰ πάτρια. Αὕτη ἡ πίστις τὸν ἔσωσε καὶ τὸν διετήρησεν ἐν μέσῳ τῶν ἐθνικῶν δεινοπαθημάτων, τῶν ἐπιβουλῶν καὶ τῶν δοκιμασιῶν. Ἄν κατὰ τὸν φοβερὸν καταποντισμὸν τοῦ ἐθνικοῦ σκάφους διετήρησε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος τὴν παλαιὰν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα, ἂν δὲν ἀπεστάτησε, τοῦτο ὀφείλεται πρωτίστως εἰς τὰ μαγευτικὰ ἐκεῖνα ὄνειρα, δι' ὧν ἀπεκαλύπτετο εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὁ κόσμος τοῦ μέλλοντος. Ὑπὸ

τὴν ἐπιρροὴν τῶν ὀνείρων τούτων ἐξηγέρθη τοσάκις κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας. Ἐπιπτεν, ἀλλὰ δὲν ἀπηλπίζετο. Ἡ δύναμις τῆς ἐθνικῆς ιδέας ἐνύσχυεν αὐτόν. Ἐν ἐκάστη ἡττη ἀνελάμβανε μείζονα δύναμιν καὶ ἐνέργειαν. Οἱ περὶ αὐτὸν λαοὶ ὕπνωττον ἐν ἀφασίᾳ καὶ ἀδιαφορίᾳ· τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐξήγειρεν αὐτοὺς ἐκαστοτὲ ἀπὸ τοῦ ὕπνου· καὶ ἐξήγειρεν αὐτοὺς ἐπὶ τέλους, ἵνα καταστήσῃ ἐχθροὺς ἀσπονδοτάτους...

Ἐν γένει μὲν ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἐβδόμου, ἀλλ' ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὁ ἑλληνικὸς κόσμος, ὑποστὰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ιδεῶν τῆς Ἑσπερίας, ἐξεδηλοῦτο τολμηρότερος ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ἐνεργείᾳ ἀνὰ τὴν ἑλληνοανατολικὴν Χερσόνησον. Συγκοινωνῶν ἔκπαλαι πρὸς τοὺς ἐσπερίους λαοὺς, παρακολουθεῖ κατὰ τὸ ἐνὸν τὸν πολιτισμὸν αὐτῶν καὶ τὴν προϊοῦσαν μὀρφωσιν καὶ ἡμέρωσιν. Τὰ παλαιὰ αὐτοῦ βιβλία, ἀφ' ὧν ἐφωτίσθη ἡ Δύσις, χρησιμοποιεῖ, οὐ μόνον ἐπ' ἀγαθῷ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῷ τῶν συνοίκων λαῶν, οὓς χειραγωγεῖ καὶ καθοδηγεῖ ἐν τῷ σκοτεινῷ δάσει τῆς ἱστορίας. Αἱ ἑλληνικαὶ Κοινότητες ἀνὰ τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου, ἀνὰ τὰς παραδουναβίους χώρας μέχρι τῶν ἐγκάτων τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Μεσημβρινῆς Ρωσίας, καθίστανται σὺν τῷ χρόνῳ φάροι φωτισμοῦ καὶ ἐξημερώσεως. Ἕλληνας λέγεται ὁ εὐγενής, ὁ παιδεύσεως λαχὼν, ὁ πεπολιτισμένος· ἀδιάφορον εἰς ποίαν ἀνήκει φυλὴν, ἂν οἱ ὁμόφυλοι αὐτοῦ, οἱ συγγενεῖς, οἱ γνῶριμοὶ διατελοῦσιν ἐν βαρβάρῳ ἔτι καταστάσει. Ἡ Ἐκκλησία εἶνε ἑλληνικὴ, τὸ Σχολεῖον ἑλληνικόν, ὁ τρόπος τοῦ βίου ἑλληνικός. Πάντες φιλοτιμοῦνται νὰ μετάρχωσι τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἀνέχονται τὴν ὑπεροχὴν αὐτῆς, τὴν ἐπικράτησιν, ὅσον καὶ ἂν ἐνίστε, ὡς ἐκ τῶν ὑφισταμένων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν συνθηκῶν, ἐκδηλοῦται ἢ ἐπικράτησις αὐτῆς ἡσσῶν τοῦ προσήκοντος. Ὁ διευθύνων ἐν πολλοῖς τὰς τύχας τῶν

ἰων τούτων παρεξετράπη ἐνίοτε διὰ τινων ἀντιπροσώπων
τουῦ· ἀλλ' αἱ παρεκτροπαὶ αὐτοῦ συγχωροῦνται, διότι τοι-
ύτη εἶνε ἡ ἠθικὴ κατάστασις τῶν χρόνων ἐκείνων. Ὁ ἀνα-
άρτητος βαλέτω τὸν λίθον...

Μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης, παρὰ τὸ ἐπιτηδεῖως καὶ ὑπού-
ως ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ προκληθὲν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ
ἴσος, οἱ ἐτερόφυλοι τῆς Χερσονήσου ταύτης δὲν διστάζουσι
ἐπικαλῶνται τὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν καταγωγὴν, εὐγένειαν
αὐτοῦ θεωροῦντες. Ῥωμοῦνοι καὶ Βούλγαροι προσάγουσι
κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐν ἰδιαιτέrais συνομιλίαις τὰς περγαμη-
αῖς ἑλληνικῆς εὐγενείας. Οἱ πλεῖστοι τούτων κατανοοῦσι τὴν
ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἰ καὶ ὑποκρίνονται δημοσίᾳ, ὅτι ἀγνο-
οῦσιν αὐτήν. Στεροῦνται ἰθαγενοῦς πολιτισμοῦ, ἔθνικῶν παρα-
δόσεων, τούτου δ' ἔνεκα ὑποκύντουσιν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ἑλ-
ληνικοῦ κόσμου. Πιθανῶς σὺν τῷ χρόνῳ θέλουσι δημιουργήσῃ
καὶ οὗτοι ἐπὶ τέλους ἔθνικώτερον πολιτισμόν, εἰ καὶ ἀπὸ πολ-
λῶν ἤδη αἰῶνων ἐλάχιστα ἐποιήσαντο βήματα προόδου. Μέ-
χρι τῆς στιγμῆς ταύτης πᾶν ὅτι ὑπέροχον παρ' αὐτοῖς, τυγ-
χάνει ἑλληνικόν.

Αὐτοὶ οἱ Ὀσμάνοι, οἱ διὰ τοῦ ξίφους κατακτήσαντες τὰς
φυλάς ταύτας, ὅπως καὶ τὴν ἑλληνικὴν, προσφέρονται πρὸς
τοὺς Ἑλληνας ὡς πρὸς φυλὴν ἀνωτέραν, ἴσην τῇ ἑαυ-
τῶν. Ὁ Ἕλληνας εἶνε δι' αὐτοὺς ὑπέρτερος τῶν ἄλλων καὶ
εὐγενέστερος. Τούτου δ' ἔνεκα ἐφείλκυσε καθ' ἑαυτοῦ μεῖζον
τὸ μῖσος πολλάκις τῶν κατακτητῶν, τῶν ἀπὸ αἰῶνων ἤδη
λυμαινομένων τὰς χώρας τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἑλληνισμὸς σημαίνει ἐπανάστασιν. Ὑπῆρξε πάντοτε ἡ
ὑπέροχος ἰδέα, ἣτις ἐπὶ αἰῶνας συνετήρησε τὴν φυλὴν, ἥς ἦτο
ἀντιπρόσωπος, ἀλλ' ἐπίσης ἐνέπνευσε τὴν αὐτὴν δύναμιν καὶ
εἰς τὰς ἄλλας φυλάς, λαοὺς ἢ πολιτισμούς, μεθ' ὧν συνανε-

μίγη ἢ συνεχρωτίσθη. Τοιοῦτό τι συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον. Πάντες οἱ λαοί, οἱ ἐν αὐτῇ οἰκοῦντες, κοιμῶνται τὸν βαρὺν ὕπνον τῆς ἀπαιδευσίας καὶ τῆς δουλείας· δὲν ταραττουσιν αὐτοὺς τὰ ἀνήσυχα ὄνειρα τῆς ἐλευθερίας, τῆς αὐτονομίας, τῶν ἀνθρωπίνων δικαιῶν. Μακαρία εἶνε ἡ ἀδιαφορία αὐτῶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπιφθονος. Ἄν ληστεύωνται, ἂν ἀτιμάζωνται, ἂν φονεύωνται, δὲν ἔχουσι τὴν συνείδησιν τῶν τελουμένων ἀνοσιουργημάτων. Εἶνε θέλημα Θεοῦ. Οἱ πρόκριτοι αὐτῶν ἐγκαρτεροῦσι, καὶ ἴν' ἀποφύγῃσι τὴν δουλείαν τοῦ δυνάστου, ἀσπάζονται τὸ θρησκευμα αὐτοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Μόνος ὁ Ἑλληνισμὸς διαμαρτύρεται, δημοσίᾳ ἢ κρύφα—διὰ τοῦ ὄπλου, τοῦ καλάμου, τοῦ λόγου, διὰ πάντων τῶν μέσων, ἅτινα ἀποκαλύπτει εἰς τὸ ἀνθρώπινον ὄν ἡ λογικὴ καὶ ἠθικὴ αὐτοῦ φύσις. Διὰ τῶν ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας παραμυθεῖ τοὺς πάσχοντας καὶ τοὺς δυναστευομένους, ἐπαγγελλόμενος εἰς αὐτοὺς αἰσιώτερον καὶ ἀνθρωπινώτερον μέλλον ἐν περιπτώσει ἐμμονῆς καὶ ἐγκαρτερήσεως· διὰ τῶν Σχολείων κατηχεῖ καὶ φωτίζει τοὺς ἐστερημένους φωτὸς καὶ παιδείας, ἀδιαφορῶν τίνες τυγχάνουσιν οὔτοι, Ἑλληνας ἢ Ρωμοῦνοι, Βούλγαροι ἢ Σέρβοι. Πάντες εἶνε ἀδελφοὶ δι' αὐτόν, ὁμοιοπαθεῖς, ἅτε ὁμόδοξοι. Ὁ Ἑλληνισμὸς φέρει χαρακτῆρα ἀνθρωπιστικόν. Δὲν ζητεῖ νὰ κατακτήσῃ· ἀποστολὴν ἔχει νὰ προσηλυτίσῃ. Καὶ ἡ ἀποστολὴ αὕτη αὐτοῦ καὶ ἐνέργεια ἐκδηλοῦται παντοιοτρόπως μέχρι τῆς σήμερον ἐπὶ πασῶν τῶν φυλῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

Μυσταγωγοὶ τῆς ιδέας ταύτης τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Χερσονήσου ἀπὸ τῆς τουρκικῆς δεσποτείας, ἀλλὰ καὶ τῆς παλιγγενεσίας αὐτῆς, πολλοὶ ἐγένοντο, τὰ πρωτεῖα ἐν τούτοις φέρει ὁ ὑπέροχος Ἕλληνας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὁ Θεσσαλὸς Ρήγας. Εἶνε γεναῖον, ὅσον καὶ εὐρὺ τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ, δὲν

ἀποβλέπει μόνον εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος. Ἐμπεφορημένος τῶν ἰδεῶν τῆς νέας ἀνά τὴν Εὐρώπην ἐπαναστάσεως, ἀναλαμβάνει τὸ κήρυγμα αὐτῶν, ἐπικαλούμενος τὸ ὄνομα τῆς ἐλευθερίας καὶ προσκαλῶν εἰς πραγμάτωσιν πάντας τοὺς ὑποδούλους. Δὲν εἶνε μόνον οἱ Ἕλληνες οἱ ὑπ' αὐτοῦ παροτρυνόμενοι· πάντες οἱ δυναστευόμενοι εἶνε ἀδελφοί· ὁ δὲ προφήτης τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἐπικαλεῖται τὴν σύμπραξιν πάντων πρὸς σύνταξιν ὁμοσπόνδου πολιτείας, ἀσφαλιζούσης τὰ ἀνθρώπινα αὐτῶν δίκαια, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσονομίαν. Ἐρρίφθη ὑπ' αὐτοῦ ὁ σπόρος τῆς ἐλευθερίας, μαρτυρικὸς δὲ θάνατος καθηγίασε τὸ ἔργον τοῦ ἀπεσταλμένου· καὶ αὐτοὶ οἱ ἀδιάφοροι συνεκινήθησαν καὶ ἐγοητεύθησαν ὑπὸ τοῦ κηρύγματος. Ἄν δὲ σήμερον οἱ ὁμότυχοι τῶν Ἑλλήνων λαοὶ κατέστησαν αὐτόνομοι καὶ ἐλεύθεροι, τοῦτο ὀφείλεται πάντως εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὗ εὐγενῆς κῆρυξ καὶ μάρτυς ἐγένετο, ἀκριβῶς πρὸ αἰῶνος, ὁ Ρῆγας.

Καὶ βραδύτερον ἀκόμη, ὅτε ἡ ἐθνικὴ καὶ πολιτικὴ ἀναγέννησις τῶν λαῶν τούτων ἐξεδηλοῦτο γενναιοτέρα, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐλευθερίας τμήματος τῆς ἡμετέρας φυλῆς, προσήρχοντο εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐν Ἀθήναις, τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐκπαιδευτήρια, ἵνα μυσταγωγηθῶσι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα οἱ νεανίσκοι τῶν λαῶν τούτων, Ρωμοῦνοι, καὶ Βούλγαροι, καὶ Σέρβοι. Τίς τῶν ἐν Ἀθήναις μόλις πρεσβυτέρων, τῶν ἀναμιμνησκομένων τῶν πρὸ μιᾶς γενεᾶς συμβαινόντων, δὲν ἐνθυμεῖται τοὺς ἀλλογενεῖς ἐκείνους νεανίσκους, τέκνα λαῶν ἀλλογλώσσω μὲν, ἀλλ' ἑλληνοφρόνων καὶ φιλελλήνων, προσερχομένων μετ' ἀγάπης νὰ τύχωσιν ἐξελληνισμοῦ, αὐτοὶ στερούμενοι παντὸς στοιχείου παιδείσεως καὶ πνευματικῆς ζωῆς; Ἐγὼ αὐτὸς ἐγνώρισα ἐν τῇ παιδικῇ μου

ἡλικίας τοιούτους. Βούλγαροι τὴν καταγωγὴν, Ρωμοῦνοι, κρύπτοντες πολλάκις τὴν καταγωγὴν ταύτην, ἵνα μὴ ὑποτιμηθῇ ἡ τιμὴ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν, ἀλλ' ἐξελληνιζόμενοι ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὡς Ἕλληνες ἐπιζητοῦντες καὶ λαμβάνοντες τὰ ἀνώτατα τῶν ἐθνικῶν ἐξιωμάτων.

Μία γενεὰ παρῆλθεν ἔκτοτε· καὶ τὸ νόμισμα μετεποιήθη, ὁ χρυσὸς παραχρῆμα καὶ ἀπροσδοκῆτως μετεβλήθη εἰς εὐτελῆ χαλκόν. Ἡ ἠθικὴ σημασία καὶ ἐνέργεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἠμφισβητήθη· ἐπὶ κεφαλῆς δὲ τῆς κατ' αὐτοῦ ἀντιδράσεως καὶ σταυροφορίας ἐτέθησαν Ἕλληνες τὴν ἀνατροφὴν, καὶ ὡς μὴ ὄφελεν, Ἕλληνες πολλάκις τὴν καταγωγὴν. Ἐκ τῶν τοιούτων Ἑλληνογενῶν καὶ Ἑλληνοτραφῶν ἀνδρῶν ἀπηρτίσθη ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ ἐπιτελεῖον τῆς ἀνθελληνικῆς σταυροφορίας πολλαχοῦ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἐν Ρωμουνίᾳ τὸ πρῶτον, ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Σερβίᾳ μετὰ ταῦτα. Φεῦ! τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς ἀδικουμένης καὶ περιφρονουμένης! Τίς ἠδύνατο νὰ συλλογισθῇ τὴν τοιαύτην ἀποστασίαν; Καὶ ἐν τούτοις εἶνε ἀληθές. Αὐξάνονται κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιροὺς οἱ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀποστάται. Καὶ δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τὴν πρὸς τὴν κοινὴν μετέρα καὶ πατρίδα ἀδιαφορίαν· κηρύττονται παλέμιοι αὐτῆς μὲ τὸν ἀνόσιον ζῆλον τοῦ νεωφωτίστου. . . .

Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ἀναλύσω τὰ αἴτια τοῦ ἀντεθνικοῦ καὶ ἐκτρόπου τούτου φαινομένου, τῆς κατὰ μυριάδας ἀποστασίας τῶν Ἑλλήνων, ἰδίᾳ κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ αἰῶνος τούτου. Θέλω προσπαθήσῃ νὰ ἐπιθέσω τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῆς πληγῆς, ὅσον καὶ ἂν τοῦτο προκαλέσῃ πόνον εἰς τὸ τοσοῦτον τετραυματισμένον καὶ ἀλγοῦν ἐθνικὸν σῶμα. Ἐχομεν καθῆκον νὰ κατανοήσωμεν τὴν ἀλήθειαν, νὰ φωτισθῶμεν ἐξ αὐτῆς, χρησιμοποιοῦντες ἐν τῇ ἐθνικῇ ἐργασίᾳ.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἡ ἐξεγερσις τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἐκκλησιαστικὸν μᾶλλον κατὰ πρῶτον, ἐθνικὸν καὶ πολιτικὸν ἀκολουθῶς λαβοῦσα χαρακτῆρα, ὑπῆρξεν οὐ σμικρὸν ἀποτέλεσμα τῆς κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἐκδηλωθείσης ἐξεγέρσεως τῶν λαῶν καὶ τῶν ἐθνικοτήτων, πρωτίστως δ' ἐνεθαρρύνθη καὶ παρεσκευάσθη ὑπὸ ἐχθρικῆς πρὸς τὸ ἡμέτερον ἔθνος πολιτικῆς καὶ ἀνθελληνικῶν εἰσηγήσεων, ἀλλ' ἡ πρὸς ἡμᾶς ἔχθρα τῶν λαῶν τούτων ἐξίκετο εἰς τὸ μὴ περαιτέρω, ἔνεκα τῆς ἐπιπολαιότητος τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος καὶ τῆς ἀβελτηρίας τῶν καθ' ἡμᾶς πολιτικῶν πραγμάτων. Ἐπιτηδεῖως καὶ συνετῶς ὁ Ἑλληνισμὸς ἐργαζόμενος διὰ τῶν ἀρμοδίων αὐτοῦ λειτουργῶν καὶ ἀντιπροσώπων, θὰ ἠδύνατο ν' ἀποσοβήσῃ πολλοὺς πειρασμούς, οἵτινες κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας δεκαετηρίδας ἐνεπνεύσθησαν εἰς τοὺς λαοὺς τούτους, θεωρήσαντας τὸν Ἑλληνισμὸν ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν πολέμιον, οὐ τὴν ἐξόντωσιν καθ' ἐκάστην διαβουλεύονται, λόγῳ τε καὶ ἔργῳ. Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ ἡμῶν ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως ὑπῆρξεν ἐπιπόλαιος, ἀσυνεπής, ἐστερημένη προνοίας καὶ ὀξυδερκείας. Ἡ φυλὴ, ἣτις ἐδημιούργησε καὶ ἀνέπτυξε καθ' ὑπέροχον φιλοσοφικὴν καὶ κοινωνικὴν ἔννοιαν τὸν μῦθον τοῦ Προμηθέως, πρὸς ὃν πλεονῆ ἢ ἀπαξ παρεβλήθη, δὲν ἐνόησε τί ἐστι προνοεῖν, μεριμνᾶν καὶ ἐργάζεσθαι περὶ τοῦ μέλλοντος. Παρεδόθη εἰς τὴν τρυφὴν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν, εἰς τὴν ἄκοπον κατανάλωσιν τῶν τε ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν αὐτῆς δυνάμεων.

Ἀπὸ δεκαετηρίδων ἤδη ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ παρενόησεν ἢ ἐπελάθετο τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς. Καὶ ὡς ἔθνος, καὶ ὡς αὐτόνομον κράτος ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, παρεβίασε τὸ ἀρχικὸν πρόγραμμα. Ἡ μὲν ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, παραδοθεῖσα ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς ἀγόνους ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας, εἰς ὀλεθρίας διαμάχας, εἰς θεραπείαν ἀνοσίων φιλοδοξιῶν, κατετρίβη περὶ

τὰ μικρά, ἀδιαφοροῦσα περὶ τῶν μεγάλων· ἡ δὲ ἀλύτρωτος κατελήφθη ἐκ ραστώνης καὶ ἀδιαφορίας. Πόσαι δυνάμεις κατεφθάρησαν ἀλογίστως καὶ ἀνωφελῶς ὑπὸ καθεστῶς, ἐστερημένον ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτοῦ πάσης ἐθνικῆς δράσεως! Ἦλπισεν ὁ κόσμος ἐπὶ τὴν παλιγγενεσίαν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς· καὶ σήμερον πλείστοι διερωτῶσιν ἀλλήλους: μὴ ἦτο ὄνειρον καὶ ὀπτασία ἡ ἀναγέννησις αὕτη;

Δὲν συμμερίζομαι τὴν τοιαύτην ἀπαισιοδοξίαν. Ἀντελήφθην πλέον ἢ ἅπαξ ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι κέκτηται ἔτι ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπερόχους δυνάμεις, ἀξίας νὰ συνεχίσωσι καὶ νὰ λαμπρύνωσι τὸ προαιώνιον αὐτοῦ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον. Ἄλλ' οὐχ ἦττον ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι δὲν ἐγένετο ἡ προσήκουσα χρησιμοποίησις τῶν δυνάμεων τούτων καθ' ὅλας τὰς σχέσεις καὶ ἐκδηλώσεις τῆς ἑλληνικῆς σταδιοδρομίας, ἰδίᾳ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος τούτου. Κατελήφθη ὁ Ἑλληνισμὸς, κατόπιν τοσούτων κολοσσαίων ἀγώνων, οὓς διεξήγαγεν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποκαταστάσεως, κατελήφθη ἐξ ἀκατανοήτου νάρκης, κοπώσεως, ἀδιαφορίας πρὸς τὰ ὑπέροχα ἰδεώδη, δι' ὧν ἐκδηλοῦται ἡ ψυχὴ τῶν ἐθνῶν, ἐπιζητούσα ἀνωτέραν πολιτισμοῦ τάξιν. Ἐντεῦθεν ἡ ὀλιγοψυχία αὐτοῦ, ἡ ὑποχώρησις ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ. Ἄλλ' οἱ διστάζοντες, οἱ βραδύνοντες ἐν τῇ παγκοσμίῳ σταδιοδρομίᾳ λαοὶ δὲν στεφανοῦνται. Ἡμεῖς, ὧν τὸ πρόγραμμα τοιοῦτο ὑπῆρξεν ἀπὸ αἰώνων, καταδεικνύμεθα νῦν ἐπιλήσμονες αὐτοῦ. Πάντες κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην οἱ λαοὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου διεξάγουσι πολιτικὴν ἐθνικωτέραν τῆς ἡμετέρας, ἐργάζονται μετὰ μείζονος ἐνθουσιασμοῦ, μετὰ πεποιθήσεως περὶ τοῦ μέλλοντος βαθυτέρας. Στερεῖται τὸ ἱστορικὸν αὐτῶν παρελθὸν οἰουδήποτε γοήτρου, καὶ ἐν τούτοις κατορθοῦσι νὰ δημιουργήσωσιν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τοιοῦτο. Ἡ ἐργασία αὐτῶν

εἶνε ἐπίμονος, μεθοδική, μὴ ὑποχωροῦσα πρὸ τοῦ δυσχερεστάτου προσκόμματος. Καὶ ἂν στερῶνται ἱκανῶν ἀντιπροσώπων, ἀποστόλων τοῦ κηρύγματος αὐτῶν, πρὸς διάδοσιν, εὐρίσκονται ἐκ μέσου ἡμῶν, φρικτὸν εἶπεῖν, οἱ ἀναλαμβάνοντες ἀντὶ ἀργυρίου νὰ πωλήσωσι τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου. Οἷον ὄνειδος! Καὶ κατ' οὐδενὸς τῶν προδοτῶν τούτων καὶ τῶν ἀπεμπολημένων ἐφηρμόσθη ποτὲ ἡ προσήκουσα, ἡ δικαία ἐθνικὴ τιμωρία.

Καταλαμβάνομαι ἐκ λύσεως πρὸ τῶν τοιούτων ἀπαισιῶν φαινομένων, κηλιδούντων τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν τιμὴν καὶ ἀξιοπρέπειαν. Ὁ Ἑλληνισμός, ὁ ἀπὸ αἰῶνων ἐμπνέων πάντα τὰ γενναῖα πνεύματα, ἀνεξαρτήτως ἔθνους ἢ φυλῆς, ὁ Ἑλληνισμός, ἡ θρησκεία αὕτη τῶν μεγάλων ψυχῶν καὶ τῶν γενναίων χαρακτήρων, ὀλιγωρεῖται ὑπὸ ἀναξίων τέκνων αὐτοῦ, προδίδεται ἀκατονομάστως. Στυγερά ἄς πέσῃ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς καὶ τὴν γενεάν τῶν τοιούτων ἡ κατάρρα τῆς πατρίδος! ἄλλ' ἄς μὴ περιορισθῇ μεταξὺ λόγων μόνον ἡ κατάρρα καὶ τὸ ἀνάθεμα. Ἄς διατελώσιν ἐκτὸς παντὸς ἐθνικοῦ καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου. Ἡὐλογημένη ἡ χεὶρ τοῦ ἐκδικητοῦ! Θέλει κριθῆ ἔν τῷ μέλλοντι ἄξιος τῆς πατρίδος. Ἄν παρέβῃ τοὺς νόμους τοὺς θετικούς, ἐξετέλεσε τὸν φυσικόν, τὸν αἰδίου νόμον τῆς πατρίδος καὶ τῆς δικαιοσύνης!...

Ἡ καθ' ἡμῶν μεθοδική, ὅπως εἶπον, ὅσον καὶ ἀκάθεκτος ἐργασία τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ἐχθρῶν εἶνε ἐπάναγκες νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ—τούς τε ἐπισήμους καὶ τοὺς ἀνεπισήμους κύκλους τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Πρώτιστον τῶν μελημάτων ἡμῶν δεόν νὰ καταστῆ ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῶν τοιούτων ἐνεργειῶν, αἵτινες πολλαχόθεν ἀπευθύνονται κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πάντες ἐπιβουλεύουσι τὸ πάτριον ἡμῶν ἔδαφος, τῶν προγόνων τὰς ἱεράς θήκας. Κηρύττουσιν ἐκλιποῦσαν τὴν ἐλ-

ληνικὴν φυλὴν, καταποντισθεῖσαν ἐν τῷ κλύδωνι τῶν αἰώνων. Πλαστογραφοῦσιν ἢ διαστρέφουσι τὴν ἱστορίαν. Προσπαθοῦσι νὰ διαγράψωσιν ἀπὸ τοῦ μεγάλου βιβλίου αὐτῆς ὑπερφυεῖς σελίδας, λαμπρυνούσας τὸ ἑλληνικὸν γένος· αὐτὸ τὸ ἐνεστῶς, τὸ ἐναργές, τὸ εἰς οὐδεμίαν ὑποκείμενον ἀμφισβήτησιν, ἀποπειρῶνται διὰ πολλῆς ἀκοσμίας καὶ ἀσχημοσύνης νὰ παραποιήσωσι. Διὰ τοιαύτης μεθόδου ἐπιτυγχάνουσι τοῦ σκοποῦ — νὰ ἐκμεταλλευθῶσι ποικίλα λαῶν συμφέροντα, φιλοδόξους βλέψεις καὶ οὕτω νὰ κατορθώσωσι τὰ σατανικὰ αὐτῶν σχέδια.

Fuit Graecia... Τοῦτο εἶνε τὸ ἀκάθαρτον κήρυγμα τῶν ἡμετέρων ἐχθρῶν. Ὑπῆρξεν ἄλλοτε Ἑλλάς. Σήμερον αὕτη ἐξεφυλίσθη, ἐξαφανίζεται. Δράμετε πάντες οἱ πολυώνυμοι κόρακες ἐπὶ τὸν θνήσκοντα. Οὐδεμία ἐξ αὐτοῦ ἀντίστασις. Εὐχερῆς ἢ λεία. Καὶ ἐφορμῶσιν ἐναντίον ἡμῶν μὲ ὄλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀδηφαγίαν, τὴν χαρακτηρίζουσαν λαούς, διατελοῦντας ἔτι ἐν φυσικῇ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ καταστάσει.

Ἐν τῶν περιεργοτάτων τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας φαινομένων κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον εἶνε ἢ ἀπὸ τῆς τρίτης δεκατηρίδος αὐτοῦ καταλαβοῦσα ἀκατανόητος ἐχθροπάθεια ἐνίους τῶν ἐν Εὐρώπῃ σοφῶν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Δὲν κακίζουσιν αὐτό, δὲν συκοφαντοῦσιν, δὲν ὑβρίζουσιν, ὅπως συνέβαινε ἐν παλαιτέροις καιροῖς, ἢ καὶ σήμερον ἔτι. Δὲν προσπαθοῦσι ν' ἀνακαλύψωσι διὰ τοῦ μικροσκοπίου τὰ ἀναπόφευκτα παντὶ ἐθνικῷ ἢ κοινωνικῷ ὀργανισμῷ ἐλαττώματα, κατ' ἀνάγκην παρομαρτοῦντα ἔκ τε τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἢ ἔκ τῶν ἱστορικῶν περιπετειῶν. Τοῦτο θὰ ἦτο εὐνόητον καὶ εὐεξήγητον ὅπως δήποτε. Θὰ ἠδυνάμεθα ν' ἀποκριθῶμεν εὐχερῶς εἰς τοὺς τοιούτους ἡμῶν κατηγοροῦς, παραβάλλοντες ἀλλήλους κατὰ πνεῦμα καὶ κατὰ σάρκα. Μέλημα αὐτῶν εἶνε πῶς νὰ καταδείξωσι τὴν ἱστορικὴν ἐξαφάνισιν τῆς

ἑλληνικῆς φυλῆς. ἧ δὲ ἐπισώζονται δῆθεν σήμερον ἢ ἐλάχιστα μόνον σποραδικὰ ἴχνη μεταξὺ λαοῦ, κεκοσμημένου ξένοις πτεροῖς καὶ διεκδικουῦντος τὸ ἔντιμον, ἀλλ' ἐκλιπὸν ἑλληνικὸν ὄνομα.

Πρῶτος ἤρξατο τοῦ τοιοῦτου ἐχθρικοῦ πυρός, ὡς γινώσκετε πάντες, οἱ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας μὴ ἀδαιεῖς, Γερμανὸς λόγιος, ἐπιζητῶν φήμην ἐκ τοῦ παραδόξου, τοῦ ἀσυνήθους, τοῦ καταπλήσσοντος τὰς κενὰς καὶ ἀπαιδευτοὺς κεφαλὰς, τὰς ἐστερημένας βασιμίου παιδείσεως. Εὐρεν ἐν ταῖς ἱστορικαῖς αὐτοῦ ἐρεῦναις, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μὴ ὑπαγορευθεῖσαις ἐξ ἀπολύτου ἀφιλοκερδείας, διότι ὁ ἔντιμος σοφὸς ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν γραμματεὺς καὶ ἀκόλουθος Σλαύου στρατηγοῦ, εὐρεν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐξέλιπεν ἀπὸ αἰώνων ἐν αὐτῇ τῇ κοιτίδι, ἐν αὐτῷ τῷ κατ' ἐξοχὴν ἱστορικῷ αὐτοῦ σταδίῳ, ἐν τῇ Ἀττικῇ, ἐν Πελοποννήσῳ, ἧς οἱ κάτοικοι, ἐξολυθρευθέντες, ἀντικατέστησαν ὑπὸ Σλαύων καὶ λοιπῶν βαρβάρων λαῶν, ἐξ ὧν ἀπετελέσθη ὁ πληθυσμὸς τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος, ὑπὲρ τῆς παλιγγενεσίας τῆς ὁποίας μάτην ἠνθουσιάσθησαν καὶ ἐγοητεύθησαν οἱ τε ὁμόφυλοι αὐτοῦ καὶ οἱ λοιποὶ ἐκ τῶν Εὐρωπαίων, οἱ χαιρετίσαντες αὐτὴν ὡς τὴν ἡὺ νέας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἱστορικῆς σταδιοδρομίας.

Οἰαδήποτε μωρία ἔχει τὴν τύχην αὐτῆς, τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν διάδοσιν. Ἔσχε καὶ ἡ θεωρία τοῦ Φαλλμεράϋερ περὶ τοῦ ἐκσλαυισμού τῆς ἑλληνικῆς χώρας, ἔσχε καὶ αὕτη τὴν τύχην αὐτῆς μεταξὺ τῶν ἀδαῶν καὶ τῶν ἀνιστορήτων, τῶν ἐθελουσίως πολλάκις ἀπατωμένων λόγῳ τοῦ καινοφανοῦς ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς γνώμης. Ἀλλ' οἱ ἔγκριτοι τῶν σοφῶν κατεδίκασαν τὸ μοχθηρὸν κετασκέυασμα τοῦ σλαυομανοῦς ἱστοριοδίφου. Τὸ δὲ ἱστορικὸν δίκαιον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, περιωθείσης ἐν τῇ θυέλλῃ τῶν αἰώνων, δὲν εἶνε σήμερον ἀπόρρητον, οὐδ'

ὑποπτον, ἀλλὰ πιστοῦται ἀπ' αὐτῶν τῶν δεδομένων τοῦ ἔθνους, τῆς γλώσσης, τῆς θρησκείας, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, ἡκιστα ἀλλοιωθέντων, παρὰ τὰς ποικίλας αὐτοῦ καταστροφὰς καὶ περιπετείας.

Ἡ θεωρία αὕτη δὲν περιορίσθη μόνον ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν αὐστηρῶν φιλολογικῶν ἐρευνῶν καὶ συζητήσεων, ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ γραφείου τοῦ ιστοριοδίφου, ἵνα συνταράξῃ φυλετικὰ πάθη καὶ μίση. Ἐξεμεταλλεύθη αὐτὴν ἡ πολιτικὴ, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἀπὸ τῆς τέφρας τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ ἀναγεννωμένου ἑλληνικοῦ φοίνικος. Ἡ σλαυικὴ περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ θεωρία παρῆλθε, πρὶν ἢ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου ὁ ἐφευρέτης αὐτῆς, ἀλλ' ἡ ἀνθελληνικὴ μοχθηρία ἔμελλε βραδύτερον νὰ ἐξοπλίσῃ δι' αὐτῆς ποικίλους ἐχθρούς, ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἔχοντας συμφέρον νὰ παρακωλύσωσι καὶ νὰ σταματήσωσι τὴν δρᾶσιν τῆς ἑλληνικῆς ιδέας ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου. Πόσα ἐλέχθησαν καὶ πόσα διενηργήθησαν κατὰ τοῦ ἔθνισμοῦ ἡμῶν κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ αἰῶνος! Ὁ Ἑλληνισμὸς, τὸ μὲν ἀμφισβητούμενος, τὸ δὲ καταδιωκόμενος παρὰ τε τῶν παλαιῶν καὶ τῶν ὀψιφανῶν αὐτοῦ ἐχθρῶν, ὑπέστη καὶ ὑφίσταται μαρτύρια καὶ καταδιώσεις, ὅσας δὲν ὑπέστη κατὰ τοὺς χρόνους τῶν τραγικωτέρων ιστορικῶν περιόδων. Δὲν καταπολεμεῖται μόνον ὑπὸ τῆς φυσικῆς βίας, ὑπὸ τῶν ἀκαθέκτων ὀρμῶν τῆς κατακτήσεως βιαιοῦ δυνάστου, ἢ ληστρικῆς ὀρδῆς, ὅπως συνέβαινε κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας· καταπολεμεῖται ἐξ ὀνόματος δῆθεν τῆς ἐπιστήμης, τιθεμένης εἰς τὴν ὑπηρεσίαν φαυλοτάτων φυλετικῶν παθῶν καὶ συμφερόντων. Εἶνε ἴδιον ιστορικῶν περιόδων ἐξηχρειωμένων ἢ ἀποδοχῇ παντὸς καινοφανοῦς, ὅσον τοῦτο καὶ ἂν προσκρούῃ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν λογικὴν· ἀρκεῖ ὅτι συντελεῖ νὰ προσηλυτίσῃ καὶ πρὸς στιγμὴν σεσηπότας ἐκ

πνευματικῆς ἐξαχρειώσεως ἐγκεφάλους. Ὅταν ἐκλίπη ἀπὸ τῆς δημοσίας γνώμης τὸ κριτήριον, ἐπικρατεῖ πᾶν ὃ τι ἔκτροπον καὶ μωρὸν δύναται νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ διατυπώσῃ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς.

Ἄν τὸ κήρυγμα τοῦ ἐκσλαυισμού τῆς ἑλληνικῆς χώρας ἀπώλεσε σήμερον πᾶν κῦρος ὑπὸ τὰ πλήγματα τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἐπιστήμης, μὴ νομίσητε, ὅτι οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπεχώρησαν ἐν τῷ ζήλῳ αὐτῶν πρὸς ἐξεύρεσιν ἐπιχειρημάτων, ἀποδεικνυόντων δῆθεν τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἐξόντωσιν. Κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας πλέον ἢ ἅπαξ ἠκούσθη ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ κραυγὴ κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, κατὰ τῆς θρησκείας αὐτοῦ, ἥτις ἐπὶ αἰῶνας ἐσαγήνευε καὶ ἐγοήτευε τόσαῦτα ἐπίλεκτα πνεύματα διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ. Ἐνόουν οἱ τοιοῦτοι ἐχθροὶ τῆς ἑλληνικῆς ιδέας τὴν χειραφέτησιν τῆς παιδείσεως ἀπὸ τῶν λεγομένων κλασικῶν συγγραφέων, τῶν ἀπαραμίλλων τούτων διδασκάλων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ νέος κόσμος κατενόει καὶ διεξεδίκει τὰ ἴδια ἑαυτοῦ δίκαια, τὴν νέαν ἑαυτοῦ ἔμπνευσιν καὶ σοφίαν, δυσχερῶς δ' ἔφερε τὴν πνευματικὴν ὑπεροχὴν τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας. Ἄλλ' οἱ ἐχθροὶ σὺν τῷ χρόνῳ ὑπεχώρησαν καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπανέλαβεν αὐθις τὸ ἀρχαῖον κράτος. Εἶνε τόσον εὐάρεστα τὰ δεσμὰ αὐτοῦ. Τὸ κῦρος, ὃ περ ἐξασκεῖ, προκαλεῖ τοιαύτην εὐχαρίστησιν, ὅσον καὶ τέρψιν τοῦ πνεύματος· δέν ταπεινοῖ αὐτό, δέν ἐκνευρίζει, τούναντίον ἐξυψοῖ καὶ ἐνισχύει, μετεωρίζον πρὸς τὰς αἰθερίας σφαίρας τοῦ φωτός καὶ τῆς ἀληθείας. Πόσοι πολιτισμοὶ ἐξετράφησαν δι' αὐτοῦ καὶ διεπαιδαγωγήθησαν! Καὶ ἐν τούτοις ὑπάρχουσιν οἱ ἀμφισβητοῦντες τὴν ζωτικότητα τοιαύτης παγκοσμίου δυνάμεως, τὴν βιωσιμότητα, τὴν σύγχρονον ὑπόστασιν, τὸ μέλλον. Δέν διαμαρτύρομαι κατὰ τῶν τοιούτων ἀμ-

φισθητήσεων· ἐπικαλοῦμαι τὴν ἱστορίαν, τὰ σύγχρονα γεγονότα, τὴν ἐνέργειαν, ἣν ἀνέπτυξεν ὁ ἑλληνικὸς κόσμος κατὰ τοὺς ἀπὸ τῆς πτώσεως αὐτοῦ χρόνους, ἀλλ' ἰδίᾳ κατὰ τὸν καθ' ἡμᾶς αἰῶνα, καθ' ὃν ἴσως ὑφίσταται τὰς σοβαρωτάτας προσβολὰς καὶ ἀμφισβητήσεις.

Ἄλλὰ δὲν κατέλαβον οἱ Σλαῦοι μόνον τὴν Ἑλλάδα, ἐξοντώσαντες ἀπὸ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς τὸ ἑλληνικὸν γένος. Νέα θεωρία ἀπέπειράθη πρό τινος καιροῦ νὰ παραπλανήσῃ τὴν δημοσίαν γνώμην τοῦ ἀναγινώσκοντος κόσμου τῶν δύο ἡμισφαιρίων. Καὶ αὕτη δὲ δὲν ἐκυφορήθη βεβαίως μὲ τὸ ἀζημίωτον τοῦ ἐφευρέτου. Ἔλαβε τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, τὸ ἀργύριον τῆς ἐπιστημονικῆς ἀτιμίας. Τῆς νέας θεωρίας, οὐχὶ ἐκσλαυισμοῦ, ἀλλὰ πανρωμουνισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἐφευρέτης εἶνε ἐπίσης Γερμανὸς ἀνὴρ, περιελθὼν κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη τὸ ἔδαφος τῆς κλασικῆς Ἑλλάδος, ὃ περ ἀντὶ τοῦ κλασικισμοῦ ρωμουνισμὸν!! μόνον ἐκτρέφει. Δὲν δύναμαι νὰ εἶπω, ὅποιαν ἐν γένει ἔσχεν ἀποδοχὴν ἡ νέα θεωρία. Φαίνεται οὐχ ἥττον, ὅτι ἡ σπουδαιότης αὐτῆς ἐξετιμήθη, ὡς ἔδει, ὑπὸ τῶν ἀναγινωσκόντων κύκλων, καὶ αὐτῶν τῶν δυσμενέστατα πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν διατεθειμένων. Ὁ ἐφευρέτης, καθὰ ὁμολογεῖται, ἐγκατελείφθη καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐπιτινα χρόνον τροφοδοτησάντων τὸν κενὸν αὐτοῦ στόμαχον. Πρό τινων μηνῶν ἐκηρύχθη ἀποστάτης ἑαυτοῦ, τῆς θεωρίας του, τῆς αἰρέσεώς του. Καὶ διὰ νέας συγγραφῆς ἐκήρυξεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀπώλεσε μὲν τὸν παλαιὸν αὐτῆς ἐθνισμὸν, ἀλλὰ τὸ σήμερον ἐπικρατοῦν ἐν αὐτῇ στοιχεῖον δὲν εἶνε ρωμουνικόν, ἀπαγε τῆς βλασφημίας! εἶνε σλαυικόν, ἂν ἐπιθυμῆτε βουλγαρικόν. Ὁ εὐτελής Γερμανὸς γινώσκει καλῶς στίχον τῆς πατρίδος αὐτοῦ: dessen brod ich esse, dessen Lied ich singe... Εὐχομαι νὰ μὴ ὑποστῇ καὶ νέαν πνευματικὴν

ἢ ἠθικὴν μετὰστασιν καὶ κηρύξη τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα οὐ-
 χὶ σλαυικὴν ἢ ρωμουρικὴν χώραν, ἀλλὰ γερμανικὴν, διότι
 ὑπάρχουσιν Ἕλληνες, ἐννοοῦντες αὐτόν, καὶ ἔτι πρὸς . . .
 τὴν χρηστότητα αὐτοῦ καὶ τὴν ἀρετὴν.

Θέλω ἀνακοινῶσθαι ὑμῖν πρὸς τούτοις παράδειγμα τοῦ τρό-
 που, καθ' ὃν διεξάγεται ὁ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ πόλεμος
 ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ. Εἶνε ἀστεῖον, ὅσον καὶ μοχθηρόν. Ἐν
 ἔτει 1878 ἀπεφασίζετο, μετὰ πολλὰς δυσχερείας καὶ ἀντι-
 δράσεις, ἡ προσάρτησις τῆς Ἡπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πᾶσα
 ἐχθρική ἀμφισβήτησις ἠττήθη καὶ ὑπεχώρησε πρὸ τῆς ἀλη-
 θείας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ἄλλ' οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ
 δὲν ὤκνησαν νὰ θέσωσιν εἰς ἐνέργειαν μέσα μοχθηρὰ καὶ γε-
 λοῖα. Πρὸς τοῦτο δὲ κατώρθωσαν νὰ προκαλέσωσιν ἀντίδρα-
 σιν παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς, ὧν ἡ ἱστορία ἀείποτε συνέπεσε τῇ
 ἑλληνικῇ, ἀμφοτέρωθεν δ' οἱ λαοὶ οὗτοι, ἀδελφοὶ καὶ ὁμαίμονες,
 συνηγωνίσθησαν καὶ συναγωνίζονται ἀπ' αἰῶνων. Εὐάριθμος
 μερὶς τῶν Ἀλβανῶν τούτων, παραπλανηθεῖσα ὑπὸ ξένων,
 μισελληνικῶν ἐνεργειῶν, ἀπηύθυνε πρὸς τὰ ἀνακτοβούλια τῆς
 Εὐρώπης ὑπόμνημα, δι' οὗ διεμαρτύρετο κατὰ πάσης προσ-
 αρτήσεως. Τὸ σπουδαιότατον τῶν ἐπιχειρημάτων ἦτο ἡ διά-
 φορος κατασκευὴ τῶν κρανίων Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων: οἱ
 μὲν Ἕλληνες εἶνε βραχυκέφαλοι, τούναντίον δ' οἱ Ἀλβα-
 νοὶ δολιχοκέφαλοι. . . . Τούτου δ' ἕνεκα καθίσταται ἀνέφικ-
 τος ἡ σύμπραξις καὶ συμβίωσις τῶν δύο λαῶν. Οὕτως ἡ πο-
 λιτικὴ προσεπάθησεν, ἐν ἡμέραις τοσοῦτον κρισίμοις διὰ τὴν
 ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, νὰ ἐπικαλεσθῇ ἀ-
 κόσμως καὶ κακοζήλως τὴν ἀνθρωπολογίαν, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν
 τὰ ἐξ αὐτῆς πορίσματα ἔωλα καὶ ἀνυπόστατα. Ἦρκει ὅτι
 ἠδύνατο πρὸς στιγμὴν νὰ συνταράξῃ τὴν συνείδησιν εὐαπατή-
 των πληθυσμῶν. Ἀφοῦ ἐξέφευγεν αὐτὴν ἡ ἱστορία, τὰ θετι-

καὶ αὐτῆς δεδομένα, ἐπεκαλεῖτο τὴν ἀνθρωπολογίαν, τὰ πορίσματα αὐτῆς καὶ τὰ συμπεράσματα, διὰ τὴν πραγματικότητα τῶν ὁποίων καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν κῦρος ἐδίσταζον βεβαίως νὰ ὑπογράψωσιν αὐτοί, οἱ ὑπαγορεύσαντες τὸ ἐν λόγῳ ὑπόμνημα. Οἱ πτωχοὶ Ἄλβανοί, οἵτινες πρώτην φοράν ἐδιδάσκοντο ἀνθρωπολογικὰ προβλήματα, τὰ περὶ βραχυκεφάλων καὶ δολιχοκεφάλων, ὑπέγραψαν τὸ πολυθρύλητον ἔγγραφο. Τοῦτο βεβαίως δὲν ἐγένετο ἀποδεκτὸν ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν τῆς Εὐρώπης, οὐδ' ἦτο δυνατόν, τοῦλάχιστον μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἡ τοιαύτη λεγομένη ἀνθρωπολογικὴ ἐπιστήμη δὲν ἀναγνωρισθῆ σύνηθρος καὶ συμπάρεδρος τῇ διπλωματικῇ τέχνῃ, ἥτις ἐπὶ μακρὸν θέλει λύη τὰ ἐκάστοτε ἀναφυόμενα ἔθνικα ἢ πολιτικὰ προβλήματα, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψει τὰ ἑαυτῆς συμφέροντα καὶ οὐχὶ τὰ πορίσματα τῆς ἀνθρωπολογικῆς ἐπιστήμης. Οὐχ ἦττον ἐκ τοῦ ἀναφυέντος τούτου κωμικοῦ ἐπεισοδίου ἐπετεύχθη ὁ ἀπόρρητος σκοπὸς τῶν καλοθελητῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ—νὰ προκληθῆ πρὸς στιγμὴν ψυχρότης μεταξὺ δύο λαῶν, οἵτινες μέχρι τοῦ νῦν ἀφορμὰς ἀγάπης μᾶλλον ἔχουσι καὶ ὁμονοίας ἢ ἀποστροφῆς καὶ ζηλοτυπίας.

Ἄνεκοίνωσα πάντα ταῦτα ὑμῖν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ κατανοήσητε ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ σημασίᾳ καὶ τῇ δυνάμει τὸ καθ' ἡμῶν μῖσος τῶν ξένων, ἀλλ' ἅμα καὶ τὰ μέσα, ὧν ποιῶνται χρῆσιν πρὸς ἐξόντωσιν. Ἄφοῦ δὲν ἠδυνήθησαν δι' ὅλων τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν μηχανημάτων τῆς πολιτικῆς, ἐπικαλοῦνται τὴν ἱστορίαν, τὴν ἐπιστήμην, τὴν ἐθνολογίαν—μέχρι τῶν ἀπορρήτων τῆς κρανιολογίας. *Delenda Graecia!* Νὰ ἐξοντωθῆ ἡ Ἑλλάς, ν' ἀπολέσῃ πᾶσαν ἐν τῷ συγχρόνῳ κόσμῳ γοητείαν, νὰ διαγραφῆ ἐκ τῆς βίβλου τῶν ζώντων. Τότε μόνον οἱ ἀντίπαλοι τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου λαοὶ δύνανται νὰ ἔχωσιν ἄνετον ὑπόστασιν καὶ ἱστορίαν. Δὲν θὰ ἐκλίπωσιν

οἱ ἐπὶ μισθῷ συνόντες, οἱ ἀπεμπολοῦντες τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν καὶ τὴν συνείδησιν, οἱ ἐκπορνεύοντες χάριν συμφερόντων ὅτι ὁ ἄνθρωπος κέκτηται ἱερόν καὶ πολύτιμον — τὸ πνεῦμα. Τοιαύτη εἶνε ἡ πρὸς ἡμᾶς συμπεριφορὰ φανατικῶν πολεμίων. Πρὸ τοῦ ὁσημέραι βιαιότερον ἐκδηλουμένου τούτου φανατισμοῦ οὐδὲν ἕτερον ἔχω νὰ ἐπικαλεσθῶ ἢ τὴν προσοχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου—Γρηγορῶμεν!...

Ἐπιτραπήτω μοι πρὸς στιγμὴν νὰ μὴ παρίδω μετὰ τῶν ἡμετέρων πολεμίων ἐπιχειρήματά τινα αὐτῶν περὶ τοῦ δῆθεν ἐκσλαβισμού, ἐκρωμουνισμού ἢ ἐξαλθανισμού τῆς ἑλληνικῆς γῆς, διότι κατὰ τοὺς προηγουμένους αἰῶνας τῶν μεγάλων λαϊκῶν ἐπιδρομῶν καὶ μεταναστεύσεων ἐπῆλθον καὶ ἐπὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος τοιαῦτα ἀσύντακτα στίφη, δηώσαντα μὲν αὐτὸ καὶ καταστρέψαντα, ἀλλὰ δίκην τυφῶνος ἐξαφανισθέντα. Ἐλάχιστα κατέλιπον ἶχνη διαβάσεως, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἱστορικὴ ἐπιστάσια· ἡ δὲ ἐπιδρομὴ αὐτῶν οὐδεμίαν ἔσχεν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος. Ὅσοι ἐκ τῶν πληθυσμῶν τούτων παρέμειναν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, συνανεμίγησαν μετὰ τοῦ ἰθαγενοῦς πληθυσμοῦ, ἀνωτέρου αὐτῶν κατὰ βιολογικὴν ἐξέλιξιν καὶ ἰδιοφυίαν.

Δὲν ἀσχάλλω ἐπὶ ταῖς τοιαύταις περιπετείαις τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Ὅσον καὶ ἂν αἱ τῶν πολεμίων ἐπιδρομαί, προσωριναί ἢ μακροχρόνιοι ἐγκαταστάσεις, προκαλοῦσι καθολικὴν ἀναστάτωσησιν ἐν τινὶ χώρᾳ, ὀπισθοδρόμησιν ἴσως τοῦ κρατοῦντος πολιτισμοῦ, ἐκπροσωποῦσιν ἀφ' ἑτέρου τὴν ἰδέαν ἰσχυροτέρας ζωῆς καὶ ἐνεργείας ἐν τῇ περαιτέρω τῆς χώρας σταδιοδρομίᾳ. Αἱ μεταμορφώσεις τῆς ἱστορίας εἶνε ἐκδηλώσεις νέας ἐθνικῆς ὑποστάσεως. Ὅπως ἡ ρωμαϊκὴ Ἰταλία, οὕτω καὶ ἡ Ἑλλάς ἠκιστα ἐλωβήθη ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν γερμανικῶν καὶ ἄλλων ὁμοίων φύλων, τῶν ἀπὸ Βορρᾶ ἐπιπεσόντων

κατὰ τοῦ ἀρχαίου κόσμου, οὐ μικρὸν δὲ συντελεσάντων εἰς τὴν ἀνακαίνισιν αὐτοῦ καὶ ἀναδημιουργίαν. Ἡ Ἑλλάς εἶχεν ὑποστῆ κόπωσιν καὶ ἐξάντλησιν κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἀρχαίου ἱστορικοῦ βίου. Ναὶ μὲν ἐκέκτητο εἰσέτι ἐπαρκῆ ζώπυρα πρὸς ἐξακολουθήσιν τῶν ἐθνικῶν αὐτῆς ἀγώνων, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὴν μετὰ ταῦτα ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἐπιγενεστέρων πολιτισμῶν, ἀλλὰ τὰ ζώπυρα ταῦτα ἐξεδηλώθησαν ἐν ταῖς ἐξωτερικαῖς μᾶλλον αὐτῆς σχέσεσιν ἢ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ τοῦ ὀργανισμοῦ λειτουργίᾳ. Δύναμαι εἰπεῖν, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ἔζη καὶ ἐθρι-ἀμβευσεν παντοιοτρόπως, ἀλλ' ὑπερόχως, μᾶλλον ἐκτὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Ἐπ' αὐτοῦ διετέλει κατάκοπος καὶ ἐξην-τλημένος. Προήρχετο ἄρα ἐξ ἀνωτέρας προνοίας ἢ ἐπὶ τοῦ ηὐλογημένου τούτου ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας ἐδάφους φοβερὰ ἀναστάτῳσις, ἢ θύελλα, ἢ ἐπελθοῦσα ἐκ τῆς μεγάλης τῶν λεγομένων βαρβαρικῶν φύλων μεταναστεύσεως. Οἱ βάρβαροι τοῦ Βορρᾶ ἐσύλησαν καὶ ἐδήωσαν τὰ ἱερά τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου· οὐδὲν ἐσεβάσθησαν· ὁ τυφὼν τῆς ἐπιδρομῆς αὐτῶν ἀνέτρεψε πᾶν τὸ προστυχόν· ἐπὶ στιγμὴν δὲ σιωπὴ ἐκάλυψε τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος. Ἄλλ' ὅποια τὰ ἀποτελέσματα τῶν τοιούτων καταστροφῶν; Μετὰ τὴν πάροδον τῆς θυέλλης ἡ γαλήνη καὶ ἡ ζωὴ ἐνεφανίσθησαν αὔθις ἐπὶ τῆς χώρας, ἥτις πλέον ἢ ἄπαξ, κατὰ τὰς διηγήσεις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἠρημώθη, ἀλλ' αὔθις ἀνεκαίνισθη. Ὅτι μόλις κατενόησεν ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος Ὀκελλος ὁ Λευκανός, διηγούμενος τὰς περιπετείας τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, τοῦτο ἀποδεικνύει διὰ πειστικῶν μαρτυριῶν καὶ παραδειγμάτων ἢ νεωτέρα ἱστορία. Πλέον ἢ ἄπαξ πολιτισμὸς, ἀποκαμῶν καὶ ἐξάντληθεις ἐκ τῆς ἀκαταπονήτου τοῦ ἔθνους, ὑφ' οὗ ἐξεπροσωπήθη, ἐνεργείας, ἔλαθε νέαν ζωὴν καὶ ἀνάστασιν ἐκ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς φυλετικῆς συμμίξεως καὶ διασχυρώσεως. Τοιοῦτό τι συ-

νέβη καὶ ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Οἱ βάρβαροι, οἱ κατ' αὐτοῦ ἐπιδραμόντες, μετὰ τὰς προσκαίρως ὑπ' αὐτῶν ἐπενεχθείσας καταστροφάς, ἐγκατασταθέντες μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν, συμμιγέντες αὐτοῖς καὶ ἀναστραφέντες, ἀπερροφήθησαν σὺν τῷ χρόνῳ, ἀφομοιωθέντες ἐν τῷ χωνευτηρίῳ τῆς ἐθνικῆς συστάσεως. Χωρὶς δὲ νὰ παραβλάψωσι τὸ παράπαν τὸν ἀρχέγονον τῆς φυλῆς ὄργανισμόν, ἐνίσχυσαν ἐν αὐτῷ τὰ ζώπυρα τῆς ἑαυτῶν ἀκαθέκτου ἰσχύος καὶ ἐνεργείας. Τοιοῦτό τι συνέβη ἐν πάσῃ τῇ ἀνατολικῇ καὶ δυσμικῇ Εὐρώπῃ, τοιοῦτό τι ἔμελλε, διὰ τοὺς αὐτοὺς φυσιολογικοὺς καὶ ἠθικοὺς λόγους, νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους (1).

Συμπεραίνω ἐκ τούτου, καὶ δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ἔχω πάντας ἐξ ὑμῶν συμφωνοῦντας μετ' ἐμοῦ, συμπεραίνω, ὅτι τὸ τοιοῦτον περιχρόμενον ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἐχθρῶν ἐπιχείρημα περὶ φυσικοῦ ἐκφυλισμοῦ τῶν κατοίκων τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι καθ' ὠρισμένην ἱστορικὴν περίοδον ἐπῆλθον ἐπιδρομαὶ κατ' αὐτοῦ, οὐδένα ἔχει λόγον νὰ μᾶς λυπῇ ἢ μᾶς ἀπελπίζῃ. Τὸ κατ' ἐμέ, εὐχαριστοῦμαι ἐπὶ ταῖς τοιαύταις περιπετείαις τοῦ ἐθνικοῦ ὄργανισμοῦ. Μόνον οἱ ἀνιστόρητοι ἀγνοοῦσιν, ὅπόσον ἰσχυρὰ τυγχάνουσι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ποικίλης διασταυρώσεως καὶ συμμίξεως τῶν εἰδῶν τοῦ ὄργανικοῦ κόσμου. Οὐδεὶς ἐθνικὸς πολιτισμὸς δύναται νὰ καυχῆθῃ, ὅτι ἀποτελεῖται ἐκ φυλετικῶν στοιχείων, ἐξ ὀλοκλήρου ὁμοειδῶν. Ἄν τοῦτο συνέβαινε, διδάσκει ἡ Φυσιολογία, χαρα-

(1) Διὸ καὶ τοῖς λεγόντεσσι τὴν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀρχὴν ἀπὸ Ἰνάχω ἤμεν τῷ Ἀργεῖῳ ποθεκτέον ὄντας, ὡς οὐκ' ἀπὸ τινος ἀρχῆς πρώτας, ἀλλὰ τὰς γενομένας μεταβολὰς κατ' αὐτόν· πολλάκις γὰρ ἤδη καὶ γέγονε καὶ ἐσεῖται βάρβαρος ἢ Ἑλλάς, οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων μόνον γινομένα μετανάστατος, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν φύσιος, οὔτε μείζονος οὔτε μείονος αὐτῶν γινομένας, ἀλλὰ κοινοτέρας αἰεὶ καὶ ποθ' ἀμὲ ἀρχὰς λαμβανούσας.

(Ἰωάννου Στοβαίου Φυσικά καὶ Ἠθικά (428).

κτῆρ τοῦ ἀμίκτου λαοῦ θὰ ἦτο ἡ ἀδράνεια, ἡ ἀκίνησία, ἡ ἀτομία. Δὲν λείπουσιν ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους παραδείγματα φυλῶν, εἰς οὐδένα ἐλθουσῶν συγχρωτισμὸν μετὰ ξένων λαῶν. Ἄλλ' ὅποια τὰ ποτελέσματα; ἡ ἔλλειψις πάσης ζωῆς, ὁ ἐκ τῆς ἐθνικῆς μονώσεως κατ' ἀνάγκην ἐπερχόμενος φυσικὸς καὶ ἠθικὸς ἐκνευρισμὸς, ἡ νάρκη.

Δύνανται νὰ ἐπιχαίρωσιν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν, νὰ ἐξάγωσι τὰ αὐθαίρετα αὐτῶν συμπεράσματα ἐκ τῶν τοιούτων ἱστορικῶν φαινομένων, ἀναποδράστων ἐν τῷ βίῳ λαῶν, ἀπὸ αἰῶνων διεξαχόντων τεραστίους ἀγῶνας ὑπὲρ τῶν πολυτιμοτάτων ἀγαθῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἄς μὴ ταραχθῶμεν, μηδ' ἄς δειλιάσωμεν ἐπὶ τούτῳ. Αἱ μεγάλαι κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἑδάφους ἐπιδρομαί, ἀντὶ ν' ἀλλοιώσωσι τὸ παράπαν τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων, ἐκράτυναν αὐτὸν τὸν αὐναντίον καὶ ἐνίσχυσαν, προσεπικούρων παραστατουσῶν ἀείποτε τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων τῆς φυλῆς, ὡς καὶ τῆς χώρας, ἣν ἡ πρόνοια καθωρίσατο αὐτῇ κατοικίαν, ἣτις διατελεῖ καὶ διατελέσει ἀείποτε, ὑπὸ τὰς ἀρίστας φυσικὰς καὶ ἠθικὰς συνθήκας — κέντρον τῆς συναντήσεως καὶ τῆς συνεργασίας διαφόρων κόσμων.

Σᾶς ἐμελαγχόλησα ἴσως μὲ τὴν ζοφερὰν εἰκόνα, ἣν σᾶς ἐπέδειξα σήμερον, ἀφηγούμενος τὸν καθ' ἡμῶν διεξαγόμενον πόλεμον ὑπὸ ἀκαταβλήτων πολεμίων. Ἐκ τούτου δηλοῦται, ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀδρανῶμεν, οὐδὲ ν' ἀναμένωμεν τὰ πάντα παρὰ τῆς τύχης ἢ τῆς εὐνοίας. Ἡ ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εἶνε ἡ ἐξέλιξις τῶν δυνάμεων τοῦ ἠθικοῦ ἀνθρώπου κατὰ τῶν δυναστικῶν ἐνεργειῶν τῆς βίας καὶ τῆς αὐθαιρεσίας. Δὲν μὲ τaráσσει, οὐδὲ μὲ ἀποθαρρύνει ἡ τοιαύτη τοῦ Ἑλληνισμοῦ μοῖρα. Τὸν αὐναντίον μὲ ἐνισχύει ἐν τῇ ιδέᾳ, ἣν ὡς Ἑλληνικὴν κατανοῶ πληρέστατα, τῆς ἐπιμόνου καὶ ἀκαθέκτου ἐργα-

σίας. Τὸ μέλλον ἀνήκει εἰς τοὺς τολμηροὺς καὶ τοὺς ἐργαζο-
μένους. Εἴτε ἄτομα εἶνε οὗτοι, εἴτε λαοί, ἔστωσαν βέβαιοι,
ὅτι καλλίνικος καὶ εὐοίωνος ἐπιφυλάσσεται αὐτοῖς νίκη.

Σὺ νέα Γενεὰ τῆς Ἑλλάδος· ἔχε πάντοτε σύνθημα ἐν τῷ
βίῳ σου, τῷ τε ἀτομικῷ καὶ τῷ ἐθνικῷ—Τόλμη. Ἄλλ'
ἀείποτε μὴ ἐπιλανθάνου ἐπίσης τοῦ παλαιοῦ ρητοῦ—Σὺν
Ἄθηνᾳ καὶ χεῖρα κίνει. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τούτου τῆς
φρονήσεως καὶ τῆς τόλμης ἐξαρτᾶται ἡ ἀτομικὴ τύχη σου,
ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἡ τύχη τοῦ ἔθνους.
